

**Navigare necesse est, avagy hogyan találhatjuk meg azt a kéziratot, amelyet nem kerestünk
Oláh Miklós epitaphiuma Brodarics István halálára***

A filológus mint hajós

A filológus jól tudja, hogy kutatásai a végkimenetelüket illetően épp annyira nevezhetőek sikeresnek vagy sikertelennek, mint a késő középkori, kora újkori hajósok felfedezőútjai: mindannyian keresnek valamit, amit aztán vagy megtalálnak, vagy mást találnak meg, sőt: sokszor nem kevésbé értékes kincsre lelnek, mint amiről álmodoztak. És ha már hajózás, akkor tenger-sok kéziraton, iratsomón, Scylla-fondokon és Charybdis-fasciculusokon kell keresztül vergődnie magát a kutatónak, csak hogy tovább bonyolítsam ezt a már amúgy is eléggé terhelt képet. Ez az írás is olyan, mint a hajózás: a bevezető rész, az utazás talán hosszabbra nyúlik, mint amilyen nagy lesz a célba érkezés öröme. Márpedig hajózni kell! És mivel az én Pintámat Szörényi László indította útjára, úgy illik, hogy a hajózás adta örömeimet elsőik közt vele osszam meg.

Az út előzményei és kezdete

Szörényi László javaslata úgy hangzott, hogy nézzem csak meg Oláh Miklós (1493–1568) levelezését, neki ugyanis úgy rémlik, nincs teljes kiadás, s ami van, az sincs igazán rendben. Oláh Miklós levelei valóban nincsenek rendbe téve, még csak össze sincsenek gyűjtve, így aztán valóban akad e téren tennivaló. Azonban kicsit elmélyedve az Oláh-szakirodalomban és a meglévő kiadások studiózásában azt a konzekvenciát kellett levonnom, hogy nemcsak a levelek nincsenek rendben, hanem az olyan rendezettnek tűnő művek, mint az *Hungaria*,¹ vagy a versek. Pedig mind a *Hungariának*, mind a verseknek van modern kiadásuk, utóbbinak három is: 1906-ban Hegedüs István kiadását² követően 1934-ben Fögel József és Juhász László adta ki Oláh verseit a *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* sorozat köteteként,³ majd nemrégiben, 2003-ban Cristina Neagu készített egy újabb edíciót.⁴ Úgy tűnik, mindannyiuknak ugyanazok a primér források képezték kiadásaik alapját: három kéziratot másolat és egy régi nyomtatvány. Nevezetesen egyrészt

* Ezúton szeretném megköszönni Fazekas István, Kasza Péter és Németh István értékes tanácsait, továbbá Bajáki Rita és Szörényi Róbert segítségét.

1 Ld. erről a legutóbb a témában szerzett írásomat: *Zur Überlieferungsgeschichte von Nicolaus Olahus' Hungaria = Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien*, István Fazekas, hrsg. von Zsuzsanna PERES, Zsuzsanna CZIRÁKI, Anna FUNDÁRKOVÁ, Orsolya MANHERCZ, Márta VAJNÁGI, Wien, Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien – Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, 2014 (Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 10), 69–75.

2 Stephanus HEGEDÜS, *Az Oláh-Codex verseiből = Analecta recentiora ad historiam renaissance in Hungaria litterarum spectantia*, ed. Stephanus HEGEDÜS, Budapest, Victor Hornyánszky, 1906, 371–427.

3 Nicolaus OLAHUS, *Carmina*, ed. Iosephus FÖGEL, Ladislaus JUHÁSZ, Lipsiae, B. G. Teubner, 1934 (BSMRAe, Saeculum XVI).

4 Cristina NEAGU, *Servant of the Renaissance. The Poetry and Prose of Nicolaus Olahus*, Bern, Peter Lang, 2003, 291–352.

a *Leveleskönyv* kézírata, melyben a több mint 600 levél mellett számos vers is megtalálható;⁵ másrészt az Oláh-kódex néven ismert versgyűjtemény;⁶ harmadrészt a *Hungaria* bécsi kéziratának példánya, mely tartalmazza a mű elé szánt verset (*Ad lectorem*);⁷ és nem utolsósorban egy 1537-es nyomtatvány, melyben Rutgerus Rescius az Erasmus halálára írt epitaphiumokat adta közre.⁸ Ezen kívül a Főgel-Juhász páros és Neagu felhasználták Bél Mátyás 1735-ös *Hungaria* editio princepsét is az *Ad lectorem* kiadásához, illetve Neagu hivatkozta Pray György egy 1806-os kiadását is,⁹ amiről később majd még szó esik.

A kéziratok kollacionálását már Hegedüs és a Főgel–Juhász páros is elvégezte, kiadásaik azonban nem teljesen felelnek meg a modern kritikai kiadások elvárásainak: Hegedüs kiadása nem tartalmaz kritikai apparátust, s csak elvéve látta el jegyzetekkel a szöveget; a Főgel–Juhász páros kritikai apparátussal felszerelte ugyan a kiadást, de magyarázó jegyzeteket nem csatolt az edícióhoz. Neagu kiadása, úgy tűnik, nem sok újat hoz az előzőkhöz képest, azonban közöl egy verset a gyűjtemény végén, melyre még visszatérek. Mindenesetre megállapítható, hogy Hegedüs kiadása óta gyakorlatilag újabb források után hiába kutatnánk.

Le kell szögeznünk, minden esetben alapvetően jó szövegkiadásokról van szó, jóllehet az eddig ismert és felhasznált kéziratok közül egyik sem autográf!¹⁰ Ez a helyes szöveggondozás pedig elsősorban annak köszönhető, hogy Oláh maga gondoskodott a műveit tartalmazó másolatok rendbetételéről: a *Leveleskönyv*ben található versek a kötetnek azon a részén találhatók, amelyet Oláh még saját kezűleg emendált; az Oláh-kódex verseit szintén ő maga javította, még ha a szöveget nem is ő másolta le; s a bécsi kéziratról is közismert, hogy Oláh végigjavította, olykor megjegyzetelte, s igaz ez a *Hungaria* nyitóversére is. Ezért aztán, összevetve a kéziratokat, nem találni nagy eltéréseket; mégis, mint minden esetben, most is megnyugtatóan hatna, ha előkerülne az/egy autográf és még azután sem kellene újragondolni a korábbi kiadásokat... S lám, most abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy előkerült az egyik vers egy autográf kézirati példánya!

A felfedezés

Oláh levelezésének összegyűjtése óriási feladat, s ez nemcsak az anyag nagyságának, hanem kiváltképp szétszóródottságának és még inkább: lappangó voltának köszönhető. Van azonban egy-két hely, ahol bizonyosan megtalálni a levelezés darabjait, s ezek a helyek a családi levéltárak.¹¹

5 Budapest, MNL-OL, P 108 Rep. 71, Fasc. 23. Az ebből készült kiadást I. *Oláh Miklós levelezése*, közli IPOLYI Arnold, Budapest, 1875 (Monumenta Hungariae Historica, I., 25).

6 Budapest, ELTE EK, H 46.

7 Wien, ÖNB, Cod. Lat. 8739.

8 *D. Erasmi Roterodami Epitaphia, per clarissimos aliquot viros conscripta*, ed. Rutgerus RESCIUS, Lovaniensis, 1537.

9 Georgius PRAY, *Epistolae procerum regni Hungariae*, Pars II, Posonii, 1806.

10 Vö. NEAGU 2003, 267–290. és Stephanus BRODERICUS, *Epistulae*, ed. Petrus KASZA, Budapest, Argumentum – MOL, 2012 (BSMRAe, SN, 16), 605.

11 A levelezés forrásfeltárásában pótolhatatlan segítségemre van Fazekas István, akinek ezúton is köszönöm végtelen türelmét és áldozatos segítségét.

Oláh *Leveleskönyve* az Esterházyak családi levéltárában található, mivel Oláh unokaöccsének, Oláh-Császár Miklósnak az unokája, Orsolya Esterházy Miklóssal lépett házasságra, így egyes darabjai az Oláh-örökségnek az Esterházy-családra szálltak.¹² Egy másik nagy családi levéltár, ahol Oláh-levelek bőségesen fennmaradtak, a Nádasdy-család levéltára, melynek egy része a Magyar Kamara archívumába került, mikor Nádasdy Ferenc (1623–1672) országbíróként felségárulásért kivégezték:¹³ ebbe az állagba tartozik Nádasdy Tamás (1498–1562) és Oláh Miklós levelezése is, azaz pontosabban Oláh Nádasdyhoz írt eredeti levelei.¹⁴ A több mint 100 levelet tartalmazó korpusz az 1539 és 1565 közti időszak, azon belül túlnyomórészt az 1550-es évek anyagát tartalmazza, s mind eredeti, autográf misszilisek.

Az itt tárgyalandó forrás egy 1539. november 17-én kelt levél,¹⁵ melynek mellékleteként szerepel egy vers, nevezetesen a Brodarics-epitaphium címen ismert költemény. Ez a forrás nem volt mindig elfeledve: egy részletét már 1776-ban részben közölte Pray György a *Specimen Hierarchiae* című művének I. kötetében,¹⁶ majd teljes egészében is – leszámítva pár sort – közreadta a magyarországi nemesek levelezéseit tartalmazó gyűjteményében 1806-ban,¹⁷ s minden jel szerint az ő nyomán ismételték meg a szöveggözlést Katona István *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae* című művében¹⁸ és az *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából* III. kötetének kiadói is.¹⁹ Úgy tűnik azonban, hogy hiábavaló volt a forrás többszöri (újra)közlése 1776 és 1906 közt, Oláh verseinek három kiadásából ugyanis egyedül a Neagu-féle ismeri ezt a forrást, ő is csak Pray kiadásából, de a Brodarics-epitaphium kiadásánál ő sem veszi figyelembe. A jelek szerint a sírvers autográf példányát tartalmazó misszilis eredeti kézírata Pray óta mind ez ideig elkerülte a kutatók figyelmét. Mivel azonban Pray kiadása nem teljes, érdemesnek tűnik a levelet közölni, feltüntetve természetesen a kiadásokban megmutatkozó eltéréseket.²⁰

A levél különös őszinteségével és szókimondásával igazi gyöngyszemnek számít, még a humanista magánlevelezésén belül is. Oláh Bécsből arról ír barátjának, Nádasdy Tamásnak, hogy nemigen talál már itt semmit sem, ami örömmel töltené el, leszámítva a barátait s a velük való összejöveteleket. Úgy látja, minden a legszomorúbb arcát mutatja: hazájuk összeomlott, megsemmisült; a barátokat elszakította a politika, részben már meg is haltak, aki pedig életben

12 Budapest, MNL-OL, P 184 (Oláh család)

13 Budapest, MNL-OL, E 185 (Archivum familiae Nádasdy)

14 A levelek párfjai, azaz Nádasdy Oláhhoz címzett levelei az Oláh családi levelek közt található, l. 12-es lj.

15 Budapest, MNL-OL, E 185, Fasc. 26., Nr. 1.

16 Georgius PRAY, *Specimen Hierarchiae. Hungaricae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae cum rudi dioecesium delineatione adjectis, si quae sunt peculiare, preaerogativis, ut plurimum ex diplomatibus congestum*, I, Posonii, 1776, 351.

17 PRAY 1806, 78–82. (Ep. 36.)

18 Stephanus KATONA, *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae*, Tomus XX, Budae, Typis Regiae Universitatis, 1798, 1275–1276.

19 *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából*, III (1535–1541), szerk. BUNYITAY Vince, RAPICS Rajmund, KARÁCSONYI János, Budapest, Szent István Társulat, 1906, 419–421. (Ep. 428.)

20 Ld. a mellékletet.

maradt, az is végtelenül nyomorult lett. A nép olyan szerencsétlen, hogy csak a gyász, a panaszkodás és a sírás árad belőle. Mégis, ki lelné kedvét ebben a látványban? Oláh azonban úgy hiszi, hogy az Isten nagyon is jogosan sújtja a magyarokat ezzel a balsorssal. Ezután említi, hogy nagyon szerette volna látni barátját, Brodarics Istvánt, egyrészt régi barátságukra hivatkozva, másrészt Brodarics előrehaladott kora miatt;²¹ az Úr azonban elragadta tőle ezt a lehetőséget: e hónap 7-én Brodarics ugyanis távozott az élők sorából.²² Pedig épp az elmúlt hetekben írt neki, hogy szeretné meglátogatni,²³ mivel Oláh mostanáig túlságosan elfoglalt volt Mária királyné ügyeivel ahhoz, hogy távol lehessen az uralkodónőtől; Brodarics jelezte, hogy ő akkor utazna Ságba (*Saag*) vagy Felső-Magyarországra (*civitates montanae*), amikor csak Oláhnak megfelelné, hogy ott találkozhassanak. Erre Oláh azt válaszolta,²⁴ hogy nemsokára meglátogatja Brodaricsot saját otthonában; a találkozóra azonban már nem kerülhetett sor. Mikor Oláh barátja halálhírét vette, nem tudta visszatartani a könnyeit, s azóta is vigasztalhatatlan. Sorait azzal zárja, hogy üdvözli Nádasdyt kívül annak feleségét, a tiszteletreméltó és kedves Orsikát, s a házaspárnak azt kívánja, amit Aeneas kíván Helenusnak és Andromachénak az *Aeneis*ben: éljenek boldogan együtt, akiknek osztályrészük már a pihenés (III,493–495).²⁵

Az idézetnek három érdekessége van: egyrészt az, hogy Oláh nem a ma elfogadott szöveghagyományt ismeri, idézete attól kissé eltér. A kéziratban *nobis* szerepel ott, ahol a mai kritikai kiadások (R. A. B. MYNORS, G. B. CONTE) szerint *nullum* áll, és a *nobis* még csak az apparátusban sincs feltüntetve. Létezett azonban egy másik szöveghagyomány korábban, mely a *nobis* alakot hozta, Oláh minden bizonnyal ezt a hagyományt ismerte.²⁶ Ennél azonban fontosabb e helyütt megjegyeznünk, hogy az idézet egyúttal alludál a búcsúztatott és a búcsúztató korábbi barátságára, közös levélváltásukra is: pár évvel korábban, 1533. március 8-án Brodarics egy

21 Brodarics 59 évesen halt meg, így nyilvánvalóan nem az előrehaladott kora akadályozta meg az utazásban, hanem sokkal inkább veseproblémái, melyekről sokat írt barátjának, ld. Brodarics levele Oláhhoz, 1536. 04. 22. IPOLYI 1875, 574, vö. KASZA 2012, 481. „Ad litteras tuas, quae mihi gratissimae fuerunt, cogor paucis respondere, cum non satis validus ob longam, quam ex multis laboribus contraxi aegritudinem ac renum incommoditatem, in procinctu nunc eundi hac ipsa de causa ad balnea Senensia coacti intrare.” Brodarics fájaldalmában Oláh is osztozott, vö. Oláh Brodaricsához 1536. 06. 18. IPOLYI 1875, 576, vö. KASZA 2012, 483.

22 Oláh és Brodarics levelezéséhez legutóbb l. Castilia MANEA-GRGIN, *Humanist i zagrebački biskup Nicolaus Olahus (Nikola Olah, Nicolae Valahul ili Românul, 1543-1548) i njegova korespondencija sa Stjepanom Brodarićem*, RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest, 42(2010), 231–267, különösen: 248–254.

23 Megjegyzendő, hogy Brodarics Oláhhoz írt, itt említett levele eddig nem ismeretes, azonban nagyjából egy időben az említett levéllel Brodarics Nádasdyhoz is írt levelet, s ez a levél ugyanebben az állagban található a levéltári anyagban. Vö. *István Brodarics to Tamás Nádasdy, Vác, 17 October 1539* = KASZA 2012, 598. Nádasdy és Brodarics levelezéséhez l. KASZA Péter, *Nádasdy Tamás és Brodarics István levelezése = Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés: Sárvár; 1998. szeptember 10–11.*, szerk. SÖPTEI István, Sárvár, 1999 (Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai, 3), 55–65.

24 Saját bevallása szerint, az ide vonatkozó Oláh-levél nem ismert egyelőre.

25 „Áldjon a sors titeket, kik révbe jutottatok immár;
Minket egyik balsors másikba merít bele egyre.
Ám ti nyugodhattok, nem kell tovaszállnotok innen
Vízi mezőkre...” Lakatos István fordítása.

26 Lakatos fordításának alapját természetesen a *nullum*-ot tartalmazó változat képezte; az utolsó sor Oláh idézete szerint így hangzana magyarul: „a ti részetek a nyugalom, a mienk, hogy felszántsuk hajóinkkal a tengert.” A szöveg hely értelmezéséhez köszönöm Kozák Dániel szíves segítségét.

Oláhhoz címzett levelében mondanivalóját szintén egy *Aeneis*-részlettel zárta.²⁷ A citátum a VI. ének 458–460. sorát tartalmazza, melyben Aeneas az Alvilágban szabadkozik Dido előtt, megbocsátását remélve, s az istenekre hivatkozva mentegeti magát és próbálja távozása okát megmagyarázni, minthogy Oláh sokszor számon kérte rajta, miért Szapolyai, s miért nem Ferdinánd pártjára állt? Beszédes párhuzam, hogy Brodarics önként választott politikai állását szintén a külső kényszernek tudja be, akárcsak Aeneas; szerencséjére azonban barátja elnézőbb volt, mint a karthagói királynő. Ugyanebből a monológból idézett 1536. február 26-án kelt levelében Brodarics akkor is, mikor Oláht arra kérte, hogy Mária királynőnél ajánlja be. A részlet érdekessége, hogy sorra pontosan ott folytatja a citálást, ahol legutóbb abbahagyta (*Aen.* VI,460–462).²⁸ A harmadik megjegyzendő dolog, hogy az *Aeneis* e három sora Oláh verseinek legújabb kiadásában Oláh saját költeményeként szerepel,²⁹ így történhetett meg, hogy a korábban Hegedüs és Fógel-Juhász által ismert versek mellett új darabot tudott felmutatni a sajtó alá rendező.

Az *Aeneis*-részlet után Oláh búcsúformulái következnek, majd végezetül a Brodarics-epitaphium. Az autográf kéziratot a korábbi kiadásokkal³⁰ egybevetvén megnyugodhatunk: eltekintve néhány ortográfiai eltéréstől (ę, ŷ, illetve æ), nincs javítani valónk, legalábbis ami a szöveggondozást illeti; ami azonban a forráskutatást illeti, ott nagyon is el kellene gondolkodni azon, hogy a többszöri alkalommal is összemásolt versek eredeti kéziratai valahol még megvannak, lappanganak. Oláh előszeretettel csatolta írásait leveleihez: csak a *Hungariának* legalább három elveszett autográf példányáról van tudomásunk, amelyet Oláh a barátainak: Conradus Gocleniusnak, Petrus Nanniusnak és Franciscus Craneveldiusnak küldött el.³¹ Goclenius javaslatai alapján művét tovább javíttatta, az újabb változatot is nyilvánvalóan több példányban küldte szét. Minden bizonnyal hasonlóképpen járt el verseivel is.

Folytatás következik

Így aztán nem marad más hátra, mint előre a megkezdett úton. A levelek feltárása és összegyűjtése sok meglepetést tartogat még számunkra, ahogyan az már az eddigiekből is világossá vált. Köszönöm tehát ezúton is, kedves Laci, hogy ilyen jó úton indítottál el, s kívánom, hogy még sokáig kísérd sokunk útját egészségben, boldog és eredményes kutatásban! Isten éltesse!

27 IPOLYI 1875, 316 vö. KASZA 2012, 355.

28 IPOLYI 1875, 569 vö. KASZA 2012, 476. Levelezésükben máskor is szívesen idézik az *Aeneist* (I,607–608), l. pl. Oláh Brodaricshoz 1536. 06. 18-án kelt levele, IPOLYI 1875, 578, vö. KASZA 2012, 484.

29 Mindazonáltal dicséretes, hogy Neagu legalább megnézte Pray kiadását, ellentétben a korábbi kiadások készítővel, vö. NEAGU 2003, 352.

30 HEGEDÜS 1906, 409–410. (Carm. 58.); FÓGEL–JUHÁSZ 1934, 27. (Carm. 57.); NEAGU 2003, 332. (Carm. 57.)

31 IPOLYI 1875, 599–600, 603–604 és 605.

Melléklet

A levelet betűhíven közlöm; a központozást, illetve a kis- és nagybetűket azonban a mai értelemnek megfelelően alkalmazom. A Pray-féle kiadás eltéréseit lábjegyzetekben jelölöm.

Oláh Miklós levele Nádasdy Tamáshoz

Bécs, 1539. 11. 17.

MNL-OL E 185, Fasc. 26., Nr. 1.

Georgius PRAY, *Epistolae procerum...* II, 78–82.

Salutem plurimam et seruitiorum meorum commendatione!

Magnifice domine mihi observandissime!³² Gratulatio dominationis vestre magnifice, quam littere³³ ipsius de meo reditu, et, vt scribit, felice statu declarant,³⁴ tam mihi grata fuit, quam que gratissima. Vicissim calamus et littere explicare vix possunt, quam gratuler ego quoque de dominationis vestre magnifice et³⁵ felice et tranquillo statu, de quo sermonibus hic, et iam antea litteris amicorum in externis prouinciis factus fueram certior. Conseruet deus dominationem vestram magnificam et dominam coniugem suam charissimam³⁶ in omni et anime et corporis felicitate quamdiutissime. Quod scribit se eundem esse meum fratrem et amicum, qui prius fuerat et deinceps quoque talem futurum. De hoc sincero et amantissimo Dominationis vestre magnifice in me animo habeo eidem³⁷ gratias cumulas, et, ubi me erit facultatis, etiam re ipsa referam. Nihil dubito, quin eum in me, dominatio vestra magnifica,³⁸ dum viuimus, prestat semper animum, quem scribit. Nam neque ego causam ullam ab adolescentia³⁹ nostra⁴⁰ prestiti, cur aliud de ea existimarem, neque puto dominationem vestram magnificam ex eorum esse numero, qui crescente facultate et opibus mores suos mutare consuevere, et diuitias preferre vere amicitie. Quod qui faciunt, quam fluxis haereant rebus, non scripta tantum maiorum, sed etiam ipsa sane mentis ratio commonstrat. De me vicissim dominatio vestra magnifica certo sibi persuadet, nulla in re Olahi sui animum non modo in dominationem vestram Magnificam, iam beneficio dei in ea, quam virtute consequuta⁴¹ est, condicione constitutam, sed etiam in pauperes veteres nostros amicos immutatum esse, mutatumque unquam iri, Sed ubi fieri possit, me cupere dominationi vestre magnifice libenter inseruire. Verum, vt ad reditum meum, vnde digressus eram, reuertar, redy quidem, auspicio dei, incolumis, tum rebus

32 Pray *om.* Magnifice ... observandissime.

33 Pray: litteris

34 Pray: declarat

35 Pray *om.*

36 Nádasdy Tamásné Kanizsai Orsolya

37 Pray *om.*

38 Pray *om.* dominatio ... magnifica

39 Pray: adolescentia

40 Pray: mea

41 Pray: consequuta

serenissimę Reginę meę⁴² quibusdam ita ferentibus,⁴³ tum vt aliquando amicos veteres, quorum non paruo tenebar desyderio, et patriam tam longo tempore euoluto reuiderem. Nihil tamen hic⁴⁴ repperi,⁴⁵ quod me magnopere delectaret, præter eorum amicorum meorum, quos adhuc videre potui, commertium. Video rerum omnium faciem tristissimam, rem nostram publicam undique labefactatam, concussam, nutantem, et vix spirantem. Omnium animos predis agendis intentos esse, amicos factione distractos, partim⁴⁶ iam mortuos, partim⁴⁷ male affectos, vel miseros potius et spe sola (quod⁴⁸ magnus est amicę cruciatus) trahentes spiritum. Eos, qui post principem nostrum clementissimum rebus præsumt agendis, nescio quo pacto⁴⁹ et leues, et sordidos, vno aut altero excepto. Wlgum adeo miserandę sortis, vt nihil præter luctus, lamenta et lachrymas emittant. Hęc ꝑ delectare quempiam possunt? Credo deum nobis iratum merito nos his incommodis rebus punire. Non paruo ducebar desyderio dominum Stephanum nostrum Brodricum videndi propter veterem nostram noticiam fraternam et aetatem ipsius propectam. Hanc quoque deus facultatem mihi præripuit, nam septima huius mensis fato ille concessisse dicitur. Scripserat superioribus ebdomadis⁵⁰ se me velle invisere, nam ego propter serenissimę Reginę meę negocia hinc hactenus abesse non potui, sed significauerat se venire vel ad Saag,⁵¹ vel etiam ad ciuitates montanas, si quando eo proficiscerer; ego vero responderam me domui⁵² suę eum inuisurum pauco post tempore ~~Neutrum~~ ex principis nostri annuentia. Neutrum tamen mihi fato concessum est. Cuius morte audita non potui non in lachrymas prorumpere. Quare, magnificę mi⁵³ domine, sum quidem incolumis, vt dominatio vestra mihi gratulatur, et in statu priore, mediocri scilicet, sed animo non satis bono affectu,⁵⁴ tum ob huius domini Broderici nostri mortem, tum ob ea, quę superius dixi, et patrię et rerum nostrarum dico communiter incommoda. Nec video aliquod, ni fallar,⁵⁵ remedium his adhiberi facile posse, nisi deus su[a]⁵⁶ potentia aliter res nostras vertat. Domineę Lucretię⁵⁷ hoc triduo litteras ipsas mittendas curabo. Si scriptę sunt de marito aliquo, illi curando scire cuperem. Nam mea quoque refert id scire. Qui, vt iocum serys addam, vxorem circumspiciam etc.⁵⁸ Me et seruitia mea dominationi vestrę commendo, sed cum domina mihi obseruandissima domina coniuge⁵⁹ charissima

42 Pray jegyzete: Maria Ludovici regis vidua, quam Carolus V. Imperator Belgio praefecit.

43 Pray jegyzete: Lis enim erat de dote reginae compensanda, quae in montanis urbibus olim constituta fuit.

44 Pray: hic tamen

45 Pray: reperi

46 Pray: partem

47 Pray: partem

48 Pray: quae

49 quo pacto – Oláh betoldása

50 Pray: hebdomadis

51 Pray: Ságh

52 Pray: domi

53 Pray *om.*

54 Pray *om.*

55 Pray: fallor

56 lacuna

57 Feltehetően azonos Lukréciaával, Oláh Miklós unokahúgával, Liszthy János feleségével (†1561) IPOLYI 1875, XII.

58 Pray *om.* Domineę ... etc.

59 Utána törölt, kiolvashatatlan szó, talán [sua].

Vivite fælices, quibus est fortuna peracta
Iam sua nos alia ex alÿs in fata vocamur.
Vobis parta quies: nobis maris æquor arandum.

Vienne 17 Nouembris. Anno 1539

Reverendissimę dominationę vestrę servitor Nicolaus Olahus custos Albanensis
Epitaphium Domini Vaciensis
Hac iacet inclusus gelida Brodericus in vrna
Cui decus et nomen pulchra corona dedit
Phæbus in æthetereo donec clarescet Olÿmpo
Dum tenebras densas Cÿnthia clara fuga
Semper erit Stephani virtus doctrina perennis
Sancta fides probitas et pietatis amor
Pontificis sacro vixit decoratus honore
Cuius in officio sedulus usque fuit.
O fêlix claros patrię qui vidit honores
Illius ast cladem cernere non voluit
Dum nullam potuit nostris adhibere medelam
Hisce malis, subito migrat ad astra poli.